

DE GEUS

OXFAM Novib

'EEN GEWELDIG BOEK.'
Man Booker Prize-winnaar Eleanor Catton

LEESWIJZER

Chigozie Obioma - De verboden rivier

OXFAM Novib
AMBASSADEURS VAN HET ZELFDOEN

CHIGOZIE OBIOMA

DE VERBODEN RIVIER

JAAR VAN UITGAVE	2015
GENRE	Psychologische roman
OORSPRONKELIJKE TITEL	The Fishermen
VERTALING	Marianne Gossije
ISBN	978 90 445 3477 1
UITGEVER	De Geus i.s.m. Oxfam Novib
AUTEUR LEESWIJZER	Marlene Lunter

Chigozie Obioma (1986) groeide op in Nigeria in een gezin met twaalf kinderen. Hij las als kind van alles: allerlei Afrikaanse schrijvers, onder wie Chinua Achebe – tot wiens erfgenaam hij al is gebombardeerd – maar ook bijvoorbeeld de Griekse mythen en het werk van Shakespeare. Na een verblijf op Cyprus en Turkije vestigde hij zich in de Verenigde Staten. Hij doceert nu literatuur en creatief schrijven aan de universiteit van Nebraska-Lincoln.

In 2011 debuteerde hij met een kort verhaal, *Fishermen*. In 2015 volgde er poëzie, een essay over het schrijven van fictie en *De verboden rivier*, zijn eerste roman. Het verhaal is geïnspireerd op de sterke band tussen zijn twee oudste broers die soms in rivaliteit en gevechten ontaardde. Het boek werd zeer lovend ontvangen en voor verschillende prijzen genomineerd, waaronder de Man Booker Prize 2015. Het is al in zeventien talen vertaald.

Het verhaal

Ben, de vierde van een gezin van zes kinderen, groeit beschermd op in Akure in Nigeria onder het strenge regime van liefhebbende ouders. Hun vader, James Agwu, werkzaam bij de Centrale Bank, heeft grootse plannen met zijn vijf zonen en hij eist ijver, gehoorzaamheid en zelfbeheersing van ze. In januari 1996 plaatst de bank vader over naar Yola, een stad die meer dan duizend kilometer ten noorden van Akure ligt. Hij neemt er zijn gezin niet mee naartoe, omdat hij die stad te gevaarlijk vindt. Daardoor is hij wekenlang van huis. De vier broers, Ikenna (15), Boja (14), Obembe (11) en Ben (10), zien hun kans schoon en verkennen de buitenwereld. Ze gaan vissen in de Omi-Ala, een rivier waarbij ze eigenlijk niet in de buurt mogen komen. Ben geniet ervan. Op een dag voorspelt Abulu, een gestoorde zwerver, dat een visser Ikenna zal vermoorden. Ikenna gelooft hem en hij denkt dat Abulu één van zijn broers bedoelt. Hij gaat ze

wantrouwen. Eerst stoot hij Obembe en Ben van zich af. Al snel wil hij ook niets meer van Boja weten.

Tegen zijn moeder wordt hij ongehoorzaam en onbeleefd. Zij ontdekt wat er aan de hand is en probeert hem te vergeefs in het gareel te krijgen. Ze laat haar man verschillende keren weten dat ze het niet aan kan.

Ikenna vernielt de spullen die hij eerst met zijn broers als relikwieën vereerde: een kalender die ze in 1993 van de toenmalige presidentskandidaat Abiola kregen en een krantenbericht dat Ikenna als een held afschildert omdat hij tijdens een verkiezingsopstand zijn broers redde.

Ikenna ontzegt Boja de toegang tot hun gezamenlijke slaapkamer. Dat leidt tot een gevecht tussen beiden waarbij Boja valt en een hoofdwond oploopt die gehecht moet worden. Een volgende confrontatie loopt zo hoog op, dat Boja een mes grijpt en Ikenna doodsteekt. Boja verdwijnt.

Vader komt voorgoed thuis. Na de begrafenis van Ikenna vindt een buurvrouw Boja's lichaam in de waterput op het erf van de familie. Hij heeft zelfmoord gepleegd. De hele familie is in rouw gedompeld. Vader zegt dat Obembe nu de oudste broer is en dat hij zijn jongere broers moet leiden.

Moeder ziet overal spinnen, krijgt visioenen van Boja en ziet in haar andere kinderen witte koeien. Vader laat haar opnemen in een psychiatrisch ziekenhuis en zorgt alleen voor zijn kinderen en het huishouden.

Obembe leest veel en vertelt Ben verhalen. Hij is ervan overtuigd dat Abulu schuldig is aan de dood van zijn broers. Hij wil ze wreken door samen met Ben Abulu te vermoorden. Ben wil er niets van weten, maar gaat inzien dat de hele familie ongelukkig is door Abulu's voorspelling. Samen bedenken ze moordplannen.

De eerste poging met vergiftigd brood mislukt. Tijdens de tweede poging vermoorden ze Abulu met de vishengels die Obembe heeft omgebouwd tot moordwapens.

Obembe vlucht omdat hij herkend is. Ben gaat mee, maar keert op zijn schreden terug. Hij verdwijnt voor zes jaar in de gevangenis. Op de dag dat hij vrijkomt, hoopt hij op een hereniging met Obembe.

Personages

Het gezin Agwu is christelijk en behoort tot de Igbostam. Vader, **James Agwu**, is opgegroeid als enig kind. In 1979 trouwt hij met Pauline. Hij wil graag een groot gezin en trekt zich niets aan van de geboortebeperving die gepredikt wordt. Hij heeft al heel vroeg voor zijn oudste zonen een toekomst uitgestippeld. Ikenna moet arts worden, Boja advocaat, Obembe dokter, Ben professor en David ingenieur. Voor zijn

dochter vindt hij plannen niet nodig.

Hij stelt hoge eisen aan zijn kinderen en hij voedt ze op met verhalen en slaag. Hij verafschuwt de corruptie in Nigeria en maakt plannen om zijn kinderen in Canada hun opleiding te laten volgen. Ben vergelijkt zijn vader met een arend die over zijn kinderen waakt.

Vader doet er alles aan, na de dood van de twee oudsten, om zijn gezin overeind te houden. Net als zijn Obembe en Ben houdt hij Abulu verantwoordelijk voor alle rampen. Ook hij doet een moordaanslag. In zijn hart is hij trots op Obembe en Ben die het wel lukt. Als Ben vrijkomt, omschrijft hij zijn vader als een gebroken man.

Moeder, Pauline Adaku, is een zorgzame en hardwerkende vrouw. Ze verliest de grip op haar kinderen als vader van huis is en dreigt er regelmatig mee dat ze hun fouten aan hem zal vertellen. Ze deinst er niet voor terug om de kinderen ook slaag te geven als dat nodig is. Ze is gelovig, maar ook bijgelovig. Ze heeft oog voor detail en kan goed verhalen vertellen. De dood van haar oudste zonen kan ze niet verwerken.

Ikenna (1981-1996) lijkt uiterlijk op zijn moeder en hij heeft een hechte band met haar. Hij komt voor haar op als dat nodig is. Ook zijn broers beschermt en leidt hij. Hij heeft een melancholische en kritische geest en tobt vaak over kleine dingen. Ironie verwacht hem. Hij heeft geen voorkeuren, maar hij is begaan met degenen die hulp nodig hebben. Na Abulu's voorspelling verandert hij in een losgeslagen projectiel. Hij vermagert, wordt ziek en verliest zelfs zijn geloof.

Boja (1982-1996) plast tot zijn schaamte tot zijn twaalfde jaar nog in bed. Zijn band met Ikenna is heel hecht. Ze gaan eerst vissen zonder de jongste twee. Als Ikenna geen contact meer met hem wil, drijft hem dat tot het uiterste.

Obembe (1984) en Ben delen een kamer en trekken veel samen op, zeker nadat Ikenna zich van hen heeft losgemaakt. Obembe ziet veel en hunkert naar kennis. Hij leest veel en vertelt Ben verhalen.

Ben (1986) is de jongste van de vier en de verteller van het verhaal. Hij is heel opmerkzaam, heeft een beeldend vermogen en veel fantasie. Hij vergelijkt iedereen met dieren. Ikenna is zijn grote voorbeeld en als die wegvalt, wordt Obembe dat.

Eerst deelt hij Obembes wraakgevoelens niet, maar als hij ziet hoe zijn moeder eronder lijdt, verandert hij van gedachte. Hij wil het haar niet aandoen om te vluchten.

David (1993) en **Nkem** (1995) zijn de nakomertjes van het gezin en spelen geen grote rol in het verhaal.

Abulu en zijn broer Abana groeien in armoede op, nadat hun vader niet terugkeert van een bedevaart naar Israël. Om te overleven, gaan ze stelen. Als een weduwe hen betrapt, wordt Abulu op de vlucht aangereden. Hij verliest zijn verstand. Nadat hij zijn moeder heeft verkracht, leeft hij op straat. Na een paar jaar trekt hij in een achtergelaten vrachtwagen.

Hij zwerft vaak naakt over straat en masturbeert soms in het openbaar. Op andere tijden doet hij vreselijke voorspellingen, die vaak uitkomen. Ook verraadt hij de geheimen die mensen met zich meedragen. Veel mensen zijn bang van hem. Anderen mogen hem juist, omdat hij inbraken voorspelt en de plek aanwijst waar een ontvoerd meisje gevangen zit.

Mr. Bayo is vaders jeugdvriend. Hij woont in Canada. Het is de bedoeling dat de vier broers bij hem gaan wonen om een betere toekomst te krijgen. Hij laat de familie niet in de steek als Ben voor het gerecht moet komen. Hij hoopt dat Ben vrij gesproken wordt zodat hij hem alsnog mee naar Canada kan nemen.

Mama Iyabo is een vriendin van moeder. Ze is armlastig. Zij ziet de broers bij de rivier en verklikt ze bij moeder.

Mr. Bode is automonteur. Obembe en Ben halen hem als Ikenna en Boja in een gevecht op leven en dood zijn gewikkeld. Hij is ook degene die het lichaam van Boja uit de waterput haalt.

M.K.O. Abiola is in 1993 kandidaat in de presidentsverkiezingen voor de sociaaldemocratische partij. Tijdens de campagne zien de vier spijbelende broers hem. Als ze spontaan een lied voor hem zingen, wil hij met ze op de foto en geeft hij ze een studiebeurs. Een paar maanden later wordt hij van verraad beschuldigd en komt hij in de gevangenis terecht. In 1996 wordt zijn vrouw vermoord. Zelf wordt hij in 1998 in de gevangenis vergiftigd.

Thema

De verboden rivier laat zien, dat, als een mens ergens helemaal in gelooft, dat dat dan ook bewaarheid wordt. Het geloof in één uitspraak roept een ketting van gewelddadigheden op en verwoest het leven van een heel gezin.

Ikenna gelooft zodanig in Abulu's voorspelling, dat die door zijn eigen gedrag uitkomt. Zelfs als zijn broers laten zien dat ze geen kwaad in de zin hebben tegen hem, laat hij zich er niet vanaf brengen. Zijn dood veroorzaakt de zelfmoord van zijn broer Boja. De dood van Ikenna en Boja veroorzaakt psychische problemen bij hun moeder, een mislukte moordaanslag door hun vader en de moord op Abulu door Obembe en Ben. Die moord loopt uit op de vlucht van Obembe en de gevangenisstraf van Ben.

Motieven

> Moord, zelfmoord, geweld, wreedheid

De wrede moord door de broers op de haan van Mama Iyabo is een voorafspiegeling van de gewelddadigheden die volgen.

Obembe en Ben vermoorden Abulu op een wrede manier. De samenleving lijkt van wreedheid doortrokken te zijn. Vader straft zijn zonen hardhandig. Moeder vertelt uitgebreid het verhaal van een woedende menigte die een dief lyncht en in brand steekt. Ben geniet van het verhaal.

In de moord van Boja op Ikenna is het Kaïn-en-Abelmotief te herkennen. Ook over Abulu doet het verhaal de ronde dat hij zijn broer heeft vermoord. Ben heeft over dit 'syndroom' gelezen in de Dierenatlas: arenden leggen twee eieren. De oudste arend vermoordt de jongste.

> Familiebanden

Uit de manier waarop Ben over zijn broers schrijft, spreekt veel warmte. De vier broers houden veel van elkaar totdat Abulu's voorspelling een wig tussen hen drijft. Ben kijkt tegen zijn oudere broers op. Eerst is Ikenna zijn kompas, na diens dood is Obembe dat. Hij vertrouwt helemaal op Obembe. Als hij uit de gevangenis komt, hoopt hij Obembe terug te zien. Vader en moeder kastijden hun kinderen als dat nodig is, maar ze doen ook alles voor ze. Vader probeert zijn gezin en zijn vrouw op de rails te houden na de dood van de twee oudste jongens.

> Paranormaliteit

Abulu is na zijn ongeluk paranormaal begaafd. Veel van zijn voorspellingen komen uit.

Ben heeft een voorspellende droom over Ikenna's dood.

> Geloof en bijgeloof

De familie is gelovig en bezoekt trouw de christelijke kerk. Binnen de samenleving heerst veel bijgeloof. Moeder probeert

door het knippen met haar vingers kwade geesten te verdrijven. Ze denkt dat Boja betoverd is omdat hij zo lang in bed plast.

Ze klaagt over zijn rusteloze geest die haar na zijn dood plaagt. Vader kan niet tegen haar bijgeloof. Toch begraaft hij Boja niet, maar hij laat hem cremieren. Het begraven van een broedermoordenaar of een zelfmoordenaar zou de godin van de aarde ontheiligen.

Als de jongens op straat spugen, vegen ze het spuug snel weg met hun voet. Als een zwangere vrouw erop zou trappen, zou de (mannelijke) spuger impotent worden. Ben denkt dat de persoonlijke god van Ikenna zwak is en dat hem daarom zoveel ongelukken overkomen.

Zie ook: *Symbolen*.

> Taal

De formele taal is het Engels. Mensen die elkaar niet goed kennen gebruiken die taal. De ouders spreken Igbo tegen elkaar en tegen hun kinderen. De broers spreken Yoruba onder elkaar. Als de ouders Engels spreken tegen de kinderen, voorspelt dat niet veel goeds.

De ouders gebruiken vaak uitdrukkingen en verhalen om hun kinderen op te voeden: 'Onthoud goed dat een kokosnoot die in een regenbak valt grondig gewassen moet worden voor hij kan worden gegeten. Ik bedoel, als je je misdraagt, moet je bestraft worden' (p.47).

> Schuld, wraak

Vader straft de broers flink als hij hoort dat ze bij de rivier zijn geweest. Ikenna geeft de anderen hiervan de schuld, omdat hij al eerder niet meer wilde gaan vissen. Hij wil zich wreken op Mama Iyabo die hen heeft verraden.

Met Ikenna gaat het steeds slechter na Abulu's voorspelling. Moeder zegt dat dat zijn eigen schuld is. Hij geeft Boja de schuld van de eerste vechtpartij. Moeder beschuldigt vader van leugens als hij met zijn oog in het verband thuiskomt. Obembe en Ben zijn schuldig aan moord. Abiola wordt beschuldigd van verraad. Obembe geeft Abulu de schuld van de ontwijking van het gezin. Later schrijft hij dat hij alle schuld heeft aan de moord op Abulu.

> Angst

De kinderen zijn bang voor vaders straffen. Ze zijn bang voor Abulu als ze hem voor het eerst ontmoeten. Ikenna verandert door Abulu's voorspelling in een jongen die bang wordt voor zijn broers en bang is voor de dood. Zijn metamorfose jaagt Ben angst aan. Ook Boja wordt bang voor Ikenna, hij durft niet meer in hun gedeelde slaapkamer te gaan slapen. Ben is doodsbang voor de plannen van Obembe en als ze ze gaan uitvoeren is hij zo mogelijk nog angstiger.

Symboliek

De Omi-Ala was ooit een reine rivier, aanbeden door de inwoners van Akure, die hem als een godheid zagen. Toen de kolonialisten kwamen en de mensen tot christenen bekeerden, veranderde de Omi-Ala in een duivelse plaats. Heidenen zouden er afgodische rituelen uitvoeren. Er dreven kadavers in. In de buurt was de Hemelse Kerk gehuisvest die een slechte naam had. De overheid stelde een verbod in: je mocht er niet komen tussen 18 en 6 uur. De broertjes mogen er helemaal nooit komen van hun ouders. De Omi-Ala verwijst naar de dood, zoals de Styx in de Griekse mythologie. Bij de Omi-Ala voorspelt Abulu Ikenna's dood en vindt Abulu zelf de dood.

Structuur, tijd en plaats

Het boek telt achttien genummerde hoofdstukken met elk een titel die bijna allemaal uit een dierennaam bestaan, zoals 'De arend', 'De python' en 'De zilverreigers'. De andere titels luiden: 'Vissers', 'De rivier', 'De metamorfose', 'De gek' en 'De valkenier'.

De eerste zin van elk hoofdstuk is steeds een bewering, gekoppeld aan de hoofdstuktitel, waarna een uitleg daarvan volgt. Daarna gaat het verhaal verder. Zie ook: *Schrijfstijl*.

In het verhaal zitten verschillende vooruitwijzingen naar de gewelddadige afloop:

- Toen keken we met zijn allen toe hoe Boja's hand het mes met ongewoon gemak [...] door de gerimpelde hals [van de haan] haalde [...], alsof hij voorbeschikt was het [mes] nog vaker te hanteren (p.52-53).
- 'Als hij [Abulu] dichterbij komt, scheuren we zijn vel open met de haken [...] en dan gooien we zijn lichaam in de rivier' (p.89).
- 'Je [Abulu] zult een wrede dood sterven,' vervolgde moeder (p.217).

Voor in *De verboden rivier* is een kinderlijke plattegrond afgedrukt van de buurt in Akure waar de familie woont. Het huis is erop terug te vinden, evenals de rivier, de Hemelse Kerk en de plaats waar de kinderen gaan vissen. In de hoofdstukken 12 en 14 zijn tekeningen van Obembe opgenomen van allerlei manieren waarop hij Abulu ombrengt.

De gebeurtenissen spelen zich af van november 1995 tot aan januari 1997. Ze zijn chronologisch weergegeven

op twee flashbacks na. Deze zijn gesitueerd in maart 1993, de ontmoeting met Abiola, (hoofdstuk 5) en in juni 1993, als Ikenna zijn broers in veiligheid brengt tijdens de verkiezingsopstand (hoofdstuk 7).

In het laatste hoofdstuk maakt het verhaal een sprong naar 21 maart 2003. Dit hoofdstuk staat vol terugblikken op de tussenliggende zes jaar. Eén van de laatste zinnen van het hoofdstuk is gelijk aan de beginzin: 'Wij waren vissers. Mijn broers en ik...' Daarmee heeft de roman een cirkelstructuur.

Het verhaal speelt zich in Akure af, een stad in het zuidwesten van Nigeria met ongeveer 400.000 inwoners. De meeste gebeurtenissen vinden plaats in en om het huis van de familie Agwu en in de omgeving van de rivier de Omi-Ala. Andere locaties zijn de school, het politiebureau, de kerk en het psychiatrisch ziekenhuis. Canada is het land van melk en honing waar de kinderen een betere toekomst wacht.

Verteller en perspectief

Benjamin, de jongste van de vier broers, vertelt het verhaal in de ik-vorm. Hij is een vertellende ikverteller¹: 'Wanneer ik bedenk wat er met ons is gebeurd, [...] had ik - zelfs nu, twintig jaar later - graag gewild dat hij [vader] niet was weggegaan' (p.11). 'Twintig jaar later' verwijst naar 2015².

De volwassen Ben is de verteller. Deze verteller legt het perspectief bij het kind, maar hij gebruikt een volwassen vertellersstem. Verteller en perspectief vallen dus niet samen. Doordat Ben het verhaal achteraf vertelt, kan hij vooruitblikken: 'Daarom is iedereen er nu van overtuigd [...], dat het ongeluk dat ons zou treffen dan niet zou zijn gebeurd' (p.32).

Schrijfstijl

De volwassen Ben kruipt in de huid van het kind Ben. Dat betekent dat het perspectief op de belevenissen dat van het kind is, maar de woorden die van de volwassene.

Obioma heeft een beeldende stijl. De lezer ziet de gebeurtenissen niet alleen, maar hij hoort en ruikt ze ook:

- Geluid: 'Het lawaai en de stemmen van de kinderen uit de buurt die juichten vanwege het vliegtuig, hulden de avond in een kakofonische waas' (p.92)
- Geur: '... twee mannen van wie de schoenen stonken naar bedorven varkensvlees' (p.141).

Voelbaar is de angst, de verwarring en het verdriet.

¹ Een ikverteller die achteraf het verhaal vertelt en zo terugkijkt op de gebeurtenissen.

² Dit strookt overigens niet met de suggestie die in het laatste hoofdstuk wordt gewekt, namelijk dat de roman het verhaal is dat Ben in 1997 aan de rechter vertelt. Zie ook Structuur.

³ Lang uitgesponnen vergelijking.

Elk hoofdstuk begint met een Homerische vergelijking³. Zie bijvoorbeeld hoofdstuk 3 dat aanvangt met: 'Vader was een arend', waarna Ben uitlegt waarom hij zijn vader met een arend vergelijkt. In hoofdstuk 7 omschrijft hij waarom hij zijn moeder met een valkenier vergelijkt. Bijna alle titels bestaan uit een dieren naam.

Van de volgende stijlmiddelen maakt Obioma ook gebruik:

- Metaforen⁴: 'de twee hartkamers van ons huis' (de ouders, p.9) en 'de meedogenloos maaiende geest' (de dood, p.251).
- Parallellisme⁵: 'Hij rook naar bedorven voedsel [...]. Hij rook naar roestend metaal [...]. Hij rook ook naar...' (p.238).
- Personificatie⁶: 'Nadat de angst Ikenna's welzijn, gezondheid en geloof had vernietigd...' (p.124) en '... toen een heldere lucht zijn tanden liet zien' (p.131).
- Vergelijkingen⁷: 'Glimpen daarvan [de tijd] kwamen meestal als een locomotief over een spoor van hoop, met binnenin zwarte steenkool en het luide getoeter van een olifant' (p.12) en: 'Hij [Ikenna] hing in mijn geest als een acrobaat op de televisie die net een verbazingwekkende sprong had gemaakt en nu - na een druk op de pauzeknop - in de lucht bleef hangen, niet in staat zijn sprong af te maken' (p.65).

Obioma (of de vertaler) gebruikt vrij vaak de lijdende vorm: 'Aan de haakjes werd aas bevestigd' en 'een stoet die werd aangevoerd door Solomon' (beide p.18), 'gebouwen die van energie werden voorzien door...' (p.140) en 'het primitievenieuws, dat gelezen werd door...' (p.245).

Titelverklaring

De oorspronkelijke titel luidt: *The Fishermen*, de vissers, verwijzend naar de vier broers Agwu. Voor de broers is het vissen een kinderspel, geen beroep, hoewel ze een enkele keer hun gevangen vis verkopen. De titel is niet in de Nederlandse editie overgenomen. *De verboden rivier* is de plaats waar alle heftige gebeurtenissen die volgen hun oorsprong hebben. Zie ook *Symboliek*.

De roman heeft twee motto's. Het eerste is een Igbo gezegde: *De voetstappen van één man kunnen geen stampede veroorzaken.*

Als 'één man' naar Abulu verwijst, kun je het gezegde uitleggen als: zijn voorspellingen zullen niet uitkomen. Ze zullen 'geen stampede', geen rampen veroorzaken.

Het tweede motto is van de Zuid-Afrikaanse dichter Mazisi Kunene (1930-2006):

*De gek is met geweld ons huis binnengedrongen
Ontwijd onze heilige grond
Beweert de universele waarheid te spreken
Laat onze hogepriesters met ijzer buigen
Ah! ja de kinderen,
Die over de graven van onze Voorvaders liepen
Zullen krankzinnig worden.
Ze zullen de giftanden van de slang krijgen
Ze zullen elkaar voor onze ogen verslinden
En volgens het oude gebod
Is het verboden ze tegen te houden!*

Dit motto spreekt het eerste motto tegen. Een 'gek', Abulu, kan wel degelijk stampede veroorzaken. De kinderen zullen namelijk gek worden, en 'elkaar voor onze ogen (die van de volwassenen) verslinden'. En dat gebeurt in de roman.

Achtergronden

Tot aan 1960 was Nigeria een Britse kolonie. Na de onafhankelijkheid bleef het land (momenteel 177 miljoen inwoners) onrustig dankzij de grote onderlinge verschillen in religie en cultuur. Veel bloedige conflicten volgden en tot aan de verkiezingen in 1993 was het land (met uitzondering van de jaren 1979-1983) in militaire handen.

De populaire Abiola (1937-1998), zakenman, aristocraat en sociaaldemocraat, kwam als overwinnaar uit de bus. Internationale waarnemers verklaarden de verkiezingen als eerlijk, maar twee weken na de uitslag werden ze ongeldig verklaard.

Toen Abiola zichzelf tot wettelijk president benoemde, werd hij gevangengezet. Van over de hele wereld werd er gelobbyd om hem vrij te krijgen. In 1998 was het zo ver, maar vlak voor zijn vrijlating kwam hij onder verdachte, niet opgehelderde omstandigheden om het leven.

Bronnen: https://en.wikipedia.org/wiki/Moshood_Abiola en <http://www landenweb.nl/nigeria/geschiedenis/>

⁴ Een vorm van beeldspraak, waarbij het object onmiddellijk de naam krijgt van een ander object, op grond van overeenkomst.

⁵ Gelijk zinsverloop.

⁶ Een begrip of voorwerp wordt als een persoon voorgesteld.

⁷ Het vervangen of vergelijken van woorden op grond van overeenkomst.

Discussiepunten

1. Ben denkt dat als zijn vader niet was overgeplaatst, 'het ongeluk dat ons zou treffen dan niet zou zijn gebeurd' (p.32). In hoeverre denk je dat hij gelijk heeft?
2. Hoe denk je over de visioenen van Abulu?
3. Welke functie heeft de scène waarin de broers de haan van Mama Iyabo vermoorden (hoofdstuk 4)?
4. In hoeverre draagt Ikenna's karakter bij aan de gewelddadigheden die binnen het gezin plaatsvinden?
5. Is er een manier waarop Ikenna van zijn overtuiging afgebracht had kunnen worden? Zo ja, hoe?
6. Obembe legt de schuld van de gebeurtenissen bij Abulu. Ben je het met hem eens? Zo niet, is er volgens jou een andere schuldige?
7. Ben je het er mee eens dat Ikenna zijn eigen dood over zich afroept, zoals in deze analyse omschreven, of geloof je in de voorspelling van Abulu?
8. Welke functie heeft het verhaal van de oudste arend die de jongste arend in het nest vermoord (p.179-180)?
9. Vader, en waarschijnlijk ook moeder, keuren de moord op Abulu goed. In hoeverre begrijp je dat?
10. Vind je Obembe en Ben schuldig aan doodslag of aan moord? Welke argument(en) heb je daarvoor?
11. Welke vormen van bijgeloof heb je nog meer ontdekt dan genoemd in deze analyse?
12. De hoofdstukken 6, 7 en 11 dragen een motto. Welk verband met die hoofdstukken zie je?
13. Welke impact zullen de gebeurtenissen op David en Nkem hebben?
14. Hoe denk je erover dat Ben zijn familie niet heeft gezien tijdens zijn gevangenschap?
15. Welke rol speelt M.K.O. Abiola in het leven van de broers?
16. Hoe denk je dat het met Ben verder gaat?
17. Keert Obembe werkelijk terug aan het einde van de roman?
18. Welke hoop spreekt er uit het einde?
19. Ben je het er mee eens, zoals in deze analyse wordt betoogd, dat de motto's elkaar tegenspreken? Zo ja, welke bedoeling kan de auteur dan hebben om beide op te nemen?
20. Recensent Jan Postma verbaast zich in De Groene Amsterdammer (18 oktober 2015) over de Nederlandse titel. Deel je zijn verbazing? Welke titel vind je het beste passen, de Engelse of de Nederlandse?
21. Kan dit verhaal zich alleen afspelen in een land zoals Nigeria? Welke argumenten heb je voor je antwoord?
22. Welke kritiek op Nigeria lees je in deze roman?
23. Hoe denk je over de volgende uitspraken?
 - Het was een rust die kwam met gezwollen voeten en een kreupele gang (p.188).
 - Wat je gelooft wordt vaak blijvend, en dat wat blijvend wordt kan onverwoestbaar zijn (p.210).
 - Het einde van veel dingen vertoont vaak een gelijkenis met het begin ervan (p.254).
 - 'Als we het niet hadden gedaan, zouden onze broers ons dat nooit vergeven hebben en zouden we nooit vrij zijn' (p.268).